

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

YILANI ÖLDÜR(ME)SELER

Araştırma Sorusu: Yaşar Kemal'in *Yılanı Öldürseler* adlı yapıtında odak figürün "kıygnlık/mağduriyet" durumu, kadının toplumsal yapının ve bireysel gerçekliklerin kurbanı olması bağlamında nasıl değerlendirilebilir?

Ders: Türkçe A, Kategori 1

Sözcük Sayısı: 3937

İÇİNDEKİLER

A. GİRİŞ:

A. 1. Mağduriyet Kavramı ve Kıygın Olma Durumu	1
A. 2. <i>Yılanı Öldürseler</i> Yapıtı ve <i>Esme</i> 'nin Mağduriyeti	4

B. GELİŞME

B.1. <i>Esme</i> 'nin Mağduriyetinin Toplumsal Yapı ile Bağlantıları	6
B. 1. a. Ataerkil Toplum Yapısında Kadın Kurban	8
B. 1. b. Töre Mantiği Karşısında Bir Aşık ve Anne Olarak <i>Esme</i>	10
B. 1. c. Hukuksal Boşlukların Kurbanı <i>Esme</i>	10
B. 1. d. Batıl İnançların Temelsiz Yapısı ve Kıygnılık	11
B. 1. e. Mahalle Baskısı ve <i>Esme</i> 'nin Bu Yapı Karşısında Tutumu	13
B. 2. <i>Esme</i> 'nin Mağduriyetinin Bireysel Gerçeklik/Koşullarla Bağlantıları.....	14
B. 2. a. <i>Esme</i> 'nin Dayanılmaz ve Çeldirici Güzelliği	14
B. 2. b. <i>Esme</i> 'nin Ailesinin Başka Bir Uzamda Olması.....	16
B. 2. c. <i>Esme</i> 'nin Şefkatli Bir Anne Olması	16
C. SONUÇ.....	17
D.KAYNAKÇA.....	19

A. GİRİŞ

A.1. Mağduriyet Kavramı ve Kıygın Olma Durumu

Sözlükte¹ *mağduriyet* haksızlığa uğramak, suçtan veya haksız eylemden zarar görmek olarak tanımlanan *kıygnlık* durumu; ceza hukukunda ise suçun pasif öznesi olarak adlandırılmaktadır. Doktrinde², mağduriyete uğrayanlar, suç meydana getiren eylemler aracılığıyla varlık ya da menfaatleri doğrudan saldırıya uğrayan kişi veya kişiler olarak tanımlanmaktadır. Arapça'da³ zulüm, merhametsizlik, haksızlık anlamına gelen "gadr" sözcüğünden türemiştir. Suç, töre, insan unsurlu felaket gibi nedenler, mağduriyete neden olan olgu / durumları oluşturmaktadır.

Yasalarla yönetilen toplumsal yapılanmalarda, bu yasalarla çelişen her türlü hareket **suç** olarak değerlendirilebilir. Devletin belirlediği ve anayasa başlığı altında topladığı hukuksal kurallar bütününe ters düşen davranışlar, yine resmî otoritenin belirlediği kurallar çerçevesinde cezalandırılır. Bireyler işlenen yaralama, öldürme, mülke izinsiz girme gibi suçların kurbanı olabilecekleri gibi, özgürlüğünün yasal kısıtlamalardan bağımsız olarak, toplumca veya küçük bir kitlece elinden alınmasıyla da mağdur edilebilirler. Ancak bunlara ek olarak, toplumda kültürel ve gelişmişlik düzeyine bağlı olarak dayatılmış yazısız kurallar da vardır ve bu kurallara uymayanlar, toplumda yerleşik ve otomatik olarak uygulanan ahlâkî ve toplumsal kurallara göre suçlu ilân edilebilirler. Bu noktada, suçlunun cezasını, çoğunlukla toplum vermekte ve mağdur olanın kim olduğuna da yine görülmeyen ama körü körüne bağlanmış olan bu kuralları benimsemiş halk karar vermektedir.

---

¹ Türkçe sözlük 1998: 1483

² Türk Ceza Kanunu

³ Develioğlu 2003: 274

Demokrasi ve gelişmiş adalet anlayışının hüküm sürdüğü ve adlî hukukun yasalara dayanılarak işletildiği toplumlarda, kanunlara uyularak alınan ceza kararının süresi ve / veya bedeli bellidir. Kültürel ve ahlâkî tabanlı görünmeyen yaptırımlar karşısında ise toplumsal sağduyuya (!) boyun eğmek gerekebilir. Toplumun bireye yapıştırdığı, sınırları belli olmayan bu etiketlerden sıyrılmak ve yerleşik kabulleri yıkmak (özellikle gelişmişlik düzeyi düşük olan toplumlarda) daha zor olabileceği için toplum tarafından belirlenen bu cezalar, bireyi ömrü boyunca takip edebilir ve mağduriyetin yönü ve boyutları da belirsiz şekilde ilerleyebilir. Suçlu görülen kişi; toplumdaki soyutlanma, küçümsenme, kınanma gibi cezalara çarptırılabilir ve sosyal bir varlık olan / olması gereken insanı, toplumdan izole ederek ve yalnızlaştırır. Dahası, bu yaptırımlar, onun hak ettiği ve ödemek zorunda olduğu bedel olarak, yine halk tarafından belirlenmiştir.

Gelenek ve göreneklere sıkı sıkıya bağlı olan toplumlarda, **töreler** pozitif hukuktan daha etkili şekilde işlemektedir. Böyle toplumlarda denetim ve karar alma mekanizması, devletin çıkarmış olduğu yasalardan çok, uzun zamandır toplumda hâkim olan değer yargıları tarafından kontrol edilmektedir. Kan davaları, namus cinayetleri ceza kanunda *suç* olarak düzenlenmiş olsa da bazı yörelerde toplumsal düzenin bir parçası olarak insanlar tarafından belirlenen kurallarla cezaî karşılığını bulmaktadır.

Bu törelerden en bilinenlerinden biri olan **kan davası** bir kimsenin ailesinden ya da akrabalarından birini canını alan bir kişinin ya da onun akrabalarından birinin, öldürülenin kanına karşılık olarak öldürülmesi geleneği şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumsal cezalandırma mekanizmasını tetikleyen ana unsur ise *toplumsal baskı*dır. Kimi zaman çare, toplumsal baskının hâkim olduğu uzamdan göç etmek olabileceği gibi kimi zaman o töreye boyun eğerek *mağdur* bir biçimde hayatına devam etme şeklinde de olabilir.

Türkiye’de kadın odaklı başlatılan ve erkek kanının alınmasıyla zincirleme bir döngüye taşınan kan alma gerçeğinin yanında, hedefin kadın olduğu töre cinayetlerine de rastlanmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaygın olan töre gerçeklerine göre **kadın, kusurlu olup olmama durumuna bakılmaksızın** aile meclisi tarafından cezalandırılabilir.

Kan davası gibi birçok törenin, toplum baskısıyla uygulandığı gerçekliğinden yola çıkıldığında, toplumsal baskıyı, gelenek ve adetleri, **insan kaynaklı mağduriyetin** başlıca nedenleri arasında göstermek yanlış sayılmayacaktır. Bunlar, mağduriyetin toplumsal kaynaklı boyutlarıdır.

İnsanın bireysel gerçeklerinden kaynaklı mağduriyetlerini ise kültürel yapıya uyum sağlayamama, ailenin belirlediği veya umduğu kişiye âşık olma ve (kadının güzelliğinin saklı tutulması ve gizlenmesi gerekliliğini kabullenmiş gerici toplumlar baz alındığında) normalin dışında dikkat çeken bir güzelliğe sahip olma gibi nedenler belirlemektedir. Bireyler, ikincil kişilerden kaynaklanan, yaşadıkları aşk gibi yoğun duyguların tesiri altında kalmanın getirdiği bir mağduriyet yaşayabilecekleri gibi tamamen kişilik özelliklerinden kaynaklanan mağduriyetler de yaşayabilirler. İçe kapanık ve pes etmeye yatkın bir karaktere sahip olan bir kişinin, hükümdarlığını çoktan ilân etmiş güçlü toplum baskısı karşısında mücadele etmesi ise çok zordur.

Yılanı Öldürseler yapıtında da odak (kadın) figür Esmeye yukarıda belirtilen suç, töre ve insan kaynaklı mağduriyetleri, hiçbir suçu olmamasına rağmen, birçok konuda roman boyunca yaşamıştır.

A 2. *Yılan Öldürseler* Yapıtı ve *Esm'e*'nin Mağduriyeti

Yaşar Kemal'in *Yılan Öldürseler* yapıtında kurgu, köy uzamında dillere destan olmuş güzelliğe sahip Esm'e karakteri ve onun yaşadıkları üzerine kurulmuştur. Köyün güçlü kesiminden olan Halil, güzelliğin gücüne ve kendi iradesine yenik düşmüş ve Esm'e'ye zorla sahip olmuştur. Bu tecavüz olayı da Halil'in ailesi tarafından normal karşılanmış, başka bir deyişle, sorun olarak görülmemiştir. Güçlerinin sayesinde Esm'e'yle evlenen Halil, Esm'e'nin hayata küsmesine ve sessizliğe bürünmesine neden olmuştur. Çünkü Esm'e, Abbas adlı bir sevdiği varken, sevmediği ve ona tecavüz etmiş bir adamla evliliğe zorlanmış; üstelik evlilikle namusunu kurtarabilmiş olmasına da şükredecek noktaya getirilmiştir. Esm'e, çocuğunun doğmasıyla yeniden hayata dönmüştür. Kadının mağduriyetinin erkeklerinkine oranla kıyaslanamayacak kadar fazla olduğu bu köyde, Esm'e'ye sevdalanan köylüleri yaralaması ve öldürmesi gerekçesiyle hapse giren Abbas da bir anlamda, toplumun o görünmez kurallarının kıyın ettiği erkek kahramanlarından biridir. Bununla birlikte, toplumda edilgin olan kadın gibi boyun eğmemiş ve hapisten kaçmıştır. Bu hareketin nedeni Esm'e'ye olan aşkın tükenmemesidir. Hapisten kaçtıktan sonra Esm'e'yi kısa kısa ve gizli gizli görmeye giden Abbas, bütün bunların nedeni olarak gördüğü ve sevdiğini kirlettiğini düşündüğü Halil'i öldürmeyi kafasına koymuştur. Bu durum da toplumdaki adalet açıklarının ve insanları özellikle gücü elinde tutan kişiler karşısında kendi adaletlerini kendilerinin sağlamak zorunda kaldıklarının keskin bir sonucudur. Esm'e ne kadar durumun önüne geçmeye çalışsa da bir akşam Abbas, Halil'i vurmuştur. Aynı çevrede beklenildiği gibi, cinayet sonrası "kanın yerde kalmaması" zihniyeti ve gerekçesiyle Abbas da öldürülmüştür. Bu trajik olaylar zincirinden sonra köy halkı tarafından Esm'e suçlu ilan edilmiş ve türlü türlü söylentiler ortaya çıkmıştır. Halil'in anası kendi evlat acısını, buna sebep olan gelini Esm'e'nin ölümüyle dindirebileceğini düşünecek kadar bağınaz ve insanlıktan uzaklaşmış bir yapıdadır ve Esm'e'nin oğlu, kendisinin

öz be öz torunu Hasan'a ve kendi oğullarına sürekli Esme'yi öldürmeleri gerektiğini söylemektedir. Bunun yanında köyden insanlara, çocuklara dahi para karşılığında Esme'yi öldürmelerini istemektedir. Fakat, Esme'nin güzelliği öyle büyüleyicidir ki, kimse onun canına kıyamaz. Hasan'ın amcası Ali, Esme'yi öldürmeye yeltenir ama *yüce Allah'ın özenip bözenip yarattığı bu güzelliğe kıyarsa Allah'ın bu duruma kızacağı düşüncesiyle* vazgeçmiştir. Köy halkı usanmadan, üzerinden zaman geçse dahi Esme yüzünden işlenen cinayetler hakkında konuşmaktadır. Halil'in kanı yerde kaldığı için hortladığı ve kedi, baykuş, yılan gibi farklı formlarda yeniden hayata geldiği ve acı çektiği söylenmektedir. Yapıtın başında annesine bağlı ve -her türlü dolduruşa rağmen- ona karşı korumacı olan Hasan, yapıtın sonunda toplumun etkisiyle annesine kin beslemeye başlamış, babasının silahı ile annesinin canına *kıyarak*, kadının toplumdaki "*kıygın olma*" durumunu somutlamıştır.

Esme'nin tek suçu âşık olmuş olağanüstü güzellikte bir kadın olmaktır. Esme'nin güzelliğini kıskandığı için kin duyan kadınlar ve Esme'ye sahip olamadıkları için hınçlarını almak isteyen erkekler, intikamını Esme'nin oğlu Hasan'ı cinayet işlemeye iterek almışlardır. Kısaca yapıt, güzelliğin toplum tarafından, töreler ve batıl inançlar aracılığıyla cezalandırılışını anlatmaktadır.

Bu tez çalışmasında, Yaşar Kemal'in *Yılanı Öldürseler* romanında, toplumsal yargılarının bireyin mağduriyet / kıygın olma durumuna etkileri, neden ve sonuçlarıyla işlenmiştir. Yapılan incelemelerde, kadının suçlu ilan edilerek kan davasının sonuçlanması adına cezalandırılmasının hangi boyutta ele alındığı ve bunların nasıl aktarıldığı örneklendirilecek ve kadının mağdur edilmesinde toplumun, eril kültürün, törenin ve mahalle baskısının rollerine değinilecektir. Tezin birinci bölümde, bireyden bağımsız etmenlerin bireyin mağduriyeti

üzerindeki etkisinden bahsedilirken, ikinci bölümünde, kişiye özel etmenlerin mağduriyete etkisi incelenmiştir. Duygu durumları ise, kişilerin kararlarını etkileyen faktörler olarak ele alınmış, verilen kararın veya tepkinin hangi nedenlerden kaynaklandığı ve hangi gerçeklik üzerine temellendirildiği yansıtılmaya çalışılmıştır.

B.1. Esmen'in Mağduriyetinin Toplumsal Yapı ile Bağlantıları

Toplum, belirli kuralları benimsemiş ve aynı paydada kültür ortaklığı yaşayanların oluşturduğu insan gruplarıdır. Toplumsal baskı, bireyin davranışları toplum tarafından onaylanmış kuralların dışına çıktığı zaman başlar. Toplum tarafından konulmuş kurallara uymayan, aykırı hareket eden bireyler dışlanmakta ve aynı zamanda çevre tarafından istemsizce şekillendirilmektedir. Bu nedenle, gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlı olan toplumlarda bireyler, içinde yaşadıkları uzamın bir yansıması niteliğindedir.

Yapıt, Anavarza ovasında küçük bir köy uzamında kurgulanmıştır: *“Bütün köy akrabaydı... Küçücük bir köydü.”* (Kemal, 9). Köydeki herkesin birbirini tanıdığına defalarca vurgu yapılmıştır. Bu sebeple, yaşanan herhangi bir olay büyük yankılar uyandırmakta ve bütün köyün ağzına hızlıca dolanmaktadır: *“Halil'in kanlısı seni biliyor bütün köy, bütün Anavarza yöresi...”* (Kemal, 36) Hasan'ın babasının öldürülmesi ve toplum tarafından Esmen'in suçlu ilân edilmesinin ardından köy halkı Esmen'i, cezası belirlenene dek suçlamalara, aşağılamaya devam etmiştir.

Böyle bir kışkırtma ortamında, yalnızca dokuz yaşındaki Hasan, bu zehirli ortam içerisinde olayları kavramaya çalışan köylüleri sessizce dinlemektedir:

“Birileri konuşuyordu. Belki bir köylü, belki büyükanası, belki Zala karı, belki amcaları, belki Elif kız, belki... İnsanlar konuşuyorlardı, o alıyor, o bırakıyor, o alıyor, öteki bırakıyordu. Baş döndürücü bir hızla geliyordu her şey... Yıldızlara kadar dinledi, dinledi. Hep dinliyordu.” (Kemal, 27)

Toplumun ahlâk anlayışına ters düşen her hareket tüm bireylerce kınanmakta ve toplumsal baskı ile cezalandırılmaktadır. Toplumsal hukuk gözünde Esmeye, yargılanıp ölüm ile cezalandırılmıştır: *Bütün köy bir ağızdan bağıyordu. “Kadınlar, erkekler, yaşlılar, çocuklar Esmeye’ye ağızlarına ne gelirse söylüyorlardı.” (Kemal, 31)* Köy uzamında cehalet ve bilgisizlik hâkimdir ve bilgiye ulaşmanın tek yolu olarak kulaktan kulağa söylenenler dikkate alınmaktadır. Doğru bilgiye ulaşmanın bu denli zor olduğu uzamdaki boşluk, din ile kapatılmaktadır. Din ve ahlâk anlayışına sıkı sıkı sarılan toplum, sorgulamadan körü körüne inandıkları değerler uğruna kendi adaletlerini uygulama çabasındadır. Toplumsal hukuk gözünde Esmeye, yargılanıp ölüm ile cezalandırılmıştır.

Ekonomik, sosyal açıdan gelişmemiş olan köy uzamında bireylerin yoğun bir günlük temposu veya zamanı verimli değerlendirme kaygıları yoktur. Bu nedenle köyde yaşanan bir olayı evire çevire, her gün konuşmaktadırlar: *“Sonra köylüler, çocuklar, yaşlılar gençler, her yerde, kulağının duyabileceği her durumda ondan, babasından, babasının kanlısı anasından, yanıp yakılan Büyükanane’den konuşuyorlardı.” (Kemal, 40)* Toplumun gözünde Esmeye’nin öldürülmemesi, işlenen Halil cinayetinin cezasız kalması anlamına gelmektedir. Bu nedenle her köylü Hasan’a babasının öcünü alması gerektiğini söylemekte ve üzerinde çok güçlü bir toplumsal baskı kurmaktadır: *“Hasan’ın üstüne yağmur gibi yağıyordu sözler. Köyde kim varsa, büyük, çocuk, kadın kız, yaşlı, genç Hasan’ı kim bir yerde kıştırırsa, büyük ödevini yerine getiriyordu.” (Kemal, 55)* Toplumsal değer yargılarını hafızalarında hâlâ diri tutan

köylü, Halil cinayeti ve Esme'nin suçluluğu üzerinde konuşmaya devam eder. “*Köy gene konuşuyordu. Herkes, yediden yetmiş kadar konuşuyorlardı. Esme dillerindeydi.*” (Kemal, 92) Babasının cinayetine ve tüm yaşananlara karşın Hasan, annesinin yanında olmuş, onu koruyucu bir tutum sergilemiştir: “*Köylüler, kadınlar, erkekler, çocuklar, önüne gelen anasına vuruyor, ona tükürüyorlardı. Hasan bir baktı iki baktı, nasıl oldu kendi de bilmiyor, anasını dövenlerin üstüne saldırdı.*” (Kemal, 15) Ancak, ilerleyen süreçte, toplum baskısı sonucunda Hasan'ın annesine olan tutumu değişmiş, yapıtın başında köy halkına karşı annesini koruyan Hasan, bir süre sonra toplumun empoze ettiği fikirlerle zehirlendikten sonra annesini öldürme kararı almıştır: “*Kanı olan adam, babasının kanlısı anası da olsa yaşatır mıydı?*” (Kemal, 95) Köylüdeki bitmeyen intikam duygusu ve körleşmiş namus temizleme anlayışı sonunda, Esme'yi cezalandırma görevini öz oğlu Hasan'ın boynuna yüklemiş, kadının mağduriyeti, ödenebilecek en yüksek bedelle (canla) ortaya konmuştur.

B.1. a. Ataerkil Toplum Yapısında Kadın Kurban

Kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılıkların getirdiği hiyerarşik bir yapılaşmadan kaynağını alan ataerkillik kavramı, erkeğin üstünlüğü algısına dönüşerek yaygınlaşmış ve bir norm haline gelmiştir. Ataerkil normlar, birey üzerinde toplumsal baskı uygulamakta ve insanları belirli bir kalıba sokarak bireyin varoluşunda kısıtlayıcı ve baskılayıcı özelliğe sahip olmaktadır. Cinsiyet rollerindeki adaletsizliğin sebebi ise toplumsal değer sistemindeki oluşumlar, yoksulluk ve cehalettir.

Yapıtta *adam olmak*, toplumca koyulmuş ve kalıplaşmış kuralların yerine getirilmesi olarak tanımlanmıştır. Büyükana, oğlu Halil'in öldürülmesinin ardından suçlu damgası verdiği Esme'nin diğer oğulları tarafından bir türlü öldürülememesine tepki göstermektedir:

“Senin amcaların da adam mı, baban vurulduğu gün, eğer onlar adam olsalardı, tutarlardı o gelinin saçından götürürlerdi Halil’imin mezarının başına, alırlardı keskin usturayı ellerine, basarlardı boğazına usturayı... Kellesini bir yana, gövdesini bir yana atarlardı.” (Kemal, 33)

Adam olmak ve cinayet işlemek arasında kurulan bu paralellik, töre gerçeğinin zehirli yapısını gözler önüne sermektedir.

Kadın olgusu hep arka plana atılmış, toplumda kadına verilen –diğer bir deyişle verilmeyen- değer adam öldürmek ve bir kadını öldürmek arasındaki farklılığın vurgulanmasıyla verilmiştir. *“Onlar için adam öldürmek, hele bir kadını öldürmek ne ki...” (Kemal, 62)* Kadının hayatı ve bir adamın hayatının aynı öneme sahip olmadığı, kadının hayatına son vermek, daha kabullenilebilir bir davranış olarak gösterilmiştir.

Yapıtta, Halil Esmeye zorla sahip olmuş, tecavüzün ardından, toplumun zengin ve güçlü kesiminden de olsa “namuslu” imajına uygunluğu bozmamak adına, hızlıca imam nikahı kıydırmıştır. Halil, Esmeyi zaten çok beğense de bu evlilikte Esmenin ne hissettiğinin hiçbir önemi yoktur. Alışılmış edilgenlikle birlikte kaderine boyun eğerek yaşamaya zorlanan Esmenin düştüğü durum, ataerkil yapının dayattığı bir gerçekliği resmetmektedir. Bununla birlikte, bu olay toplum tarafından olağan karşılanırken, utanç duygusunu yaşayan tek kişi Esmeye olmuştur: *“Kendinden utandı.” (Kemal, 29)* Bu durum, köy kökenli bölgelerde tecavüze ve kadının duygusal durumuna bakış açısını net bir biçimde göstermektedir.

Yapıtta, hortladığına inanılan Halil'in zaman zaman köye geldiğine ve bazı köylülerle konuştuğuna inanılmaktadır. Halil ile konuştuğunu iddia eden köylülerden biri Halil'in oğlu Hasan'a kanını temizlemesi için çağrıda bulunduğunu öne sürmektedir: “*Benim kanımı anası da olsa bir kadının boynunda komasın...*” (Kemal, 48) Köyün gelişmişlik seviyesiyle örtüştürülecek bu yaklaşımlar, aynı zamanda acı bir ironiye de işaret etmektedir: Çünkü annelik makamı yüceltilirken, kadın olma olgusu küçümsenmiş ve aşağılanmıştır.

B.1. b. Töre Mantığı Karşısında Bir Âşık ve Anne Olarak Esmе

Yapıtta namus kavramı, insanlara cinayeti (bile) kabullendirici, güçlü bir unsur olarak görülmektedir. Töre ve namus, tüm insanî değerlerin üstünde tutulmaktadır. Erkeklerin onuru ve gururu eşlerinin ve kız kardeşlerinin namus ve şerefiyle ölçülmektedir. Kültürel inanışlar dolayısıyla Esmе, oğlu dünyaya geldikten sonra, sevdalısı Abbas'a olan aşkını baskılamıştır; ancak Abbas'ın hapisten kaçması ve tekrar Esmе'nin karşısına çıkması durumunda Esmе de ona karşı koyamamış, duygularına yenik düşmüştür. Gizlice Abbas ile buluşmaya başlamıştır. Fakat, annelik duygusunun da getirdiği sorumluluk hem de sevdiği adamı tekrar kaybetmenin korkusu nedeniyle, Abbas'ın Halil'i öldürmesine de defalarca engel olmuştur. Esmе, önce Halil'i, sonra Abbas'ı kaybetmesinin ardından, kendisinin de “*biliyordu bir gün öldürüleceğini.*” (Kemal, 38) Bu ruh durumu ise Esmе'nin, büyüdüğü toplumun düşünce yapısını ne denli iyi bildiğini göstermektedir.

B.1. c. Hukuksal Boşlukların Kurbanı Esmе

Devletin elinin uzanmadığı, gelenek ve alışkanlıkların yasa ve hukuktan üstün olduğu köy ortamında Esmе'nin yardım çığıllıkları, kulak arkası edilmiştir. Abbas'ın ölüsünün köy

ahalisinin karşısına serildiği günde, Halil'in kardeşleri barbarca Esme'ye eziyet etmiştir. Dahası, cansız bir beden etrafında gelişen bütün bu olayları jandarma ve yüzbaşılar seyretmekte ve pasif kalmayı tercih etmektedir: *“Anasını yerlerde, tozların içinde sürüklüyordu. Candarmalar, Candarma yüzbaşı durmuşlar, onu böylece seyreyliyorlar...”* (Kemal, 15) Devletin otoriter ve anayasal temsilcileri dahi namus meselesi ortaya çıktığında suça göz yummakta, ceza verme gücünü toplumun eline bırakmaktadır.

Bir gün Büyükana'nın dağdaki akrabaları, Esme'yi öldürmek için Esme'nin evine kadar gelmiştir. Onların ayak sesini duyan Esme, kaçarak bir karakola sığınmıştır: *“Esme, onların ayak seslerini daha avluda duymuş, odadan yavaşça süzölmüş köyü çıkmış karakola doğru koşmaya başlamış, varmış karakola, durumu olduğu gibi anlatmıştır.”* (Kemal, 38) Yaşadıklarını baştan sona anlatan Esme, eğer öldürülürse sorumlusunun kayınvalidesi olduğunu da sözlerine eklemiştir. Ancak Esme'nin bu yardım çağrısı dikkate alınmamış, kadın yine, toplumun ceza mekanizmasının eline teslim edilmiştir. Yasaların köy uzamında ne denli etkili(!) ve geçerli (!) olduğu gözler önüne serilmiştir.

B.1. d. Batıl İnançların Temelsiz Yapısı ve Kıygnılık

Batıl inançlar mantık çerçevesinde incelenemeyen, temeli gerçek ve doğruya dayanmayan inanışlardır. Yapıtta, eğitim yoksunluğundan oluşan boşluğun köylüğü batıl inançlara (nasıl) ittiği görülmektedir. Batıl inançlara itibarın toplumsal yapı üzerindeki etkisi aktarılırken, bilimsel ve çağdaş bilgilere ulaşımın bu denli zor olduğu köy uzamında kişilerin bu dogmatik inançları, hiç sorgulamaksızın kabullendikleri de yansıtılmıştır.

Eserde, kanı yerde kalan Halil'in hayaletinin köyü ziyaret ettiğine inanılmaktadır. Kimi zaman ise Halil'in kedi, baykuş, yılan gibi farklı formlarda tekrar hayata geldiği fikri savunulmaktadır. “(...) işte şu kertenkele olan şey baban...” (Kemal, 54) şeklindeki iddialar, ilk başta Hasan için inanılması güç ve komik gelmiştir: “Hasan gülümser gibiydi.” (Kemal, 54) Fakat, sürekli farklı kişilerden aynı cümleleri işitince, toplumun onu tazecik zihnine ektiği zehirli fikir tohumları filizlenmiş, zaman içerisinde o da babasının hortladığına ikna olmuş ve Hasan da “Halil'i görmüştür apaçık.” (Kemal, 84)

Bilgisizlik ve cehaletin hâkim olduğu köy uzamında batıl inançlar kişileri beynini kolaylıkla yıkamakta ve ona göre harekete geçmelerini sağlamaktadır. Hasan'ın da beyni yıkanmış, babasının farklı hayvan bedenlerinde tekrar hayata dönerek ıstırap çektiğine ikna olmuştur:

“Hasan çok çok kötü bir iş yapmıştı, anaydı anaydı ya, onun yüzünden de hortlayan, olmadık hallere düşen babaydı. İnsan babasını, kanından geldiği bir adamı kıyamete kadar sümüklüböcek mahkûm eder miydi, hem de kendi elleriyle...” (Kemal, 53)

Hasan'ı anne katili olmaya iten en büyük tetikleyici güçlerden biri de babasını kurtarma arzusudur: “O, bilmez mi ki kanı yerde kalan bir insan mezarında kalamaz hortlar...” (Kemal, 48) Babasının hortladığı batıl inancına Hasan'ın iyiden iyiye kapılması, Esmen'in hayatına mal olmuştur.

B.1. e. Mahalle Baskısı ve Esme'nin Bu Yapı Karşısında Tutumu

Yapıtta, yaşanan ölümlerin ardından Esme'ye karşı uygulanan mahalle baskısı günden güne artmıştır. Bunun üzerine kaybedilen Halil'in kardeşi Mustafa, bir gün Esme'yle konuşmakta ve onu artık köyden gitmesi için ikna etmeye çabalamaktadır:

“Yalvartıyordu Esmeye. Elimizi kana bulama, diyordu. O kadar kan döküldü ki bu köyde, kanda boğulacağız. Git baci, git baci, diyordu. Nolursun git de bizim elimizi bir daha kana bulama. Sen yaşadıkça biz ölüyüz. Gözümüzün önünde kardeşimizi oynaşınla öldürttün, ne olursun git baci. (Kemal, 38)

Her geçen gün duyduğu, gitmesine yönelik zorlayıcı sözlere ve artan mahalle baskısına karşılık Esme'nin tepkisi oldukça yalın ve kesin olmuştur: Esme köyde kalmıştır. Onu bu karara iten güç ise oğluyla beraber olma düşüncesidir. Toplum baskısı ve ölüm gerçeğine karşı oğlunun yanında olması fikrine sıkı sıkıya sarılan Esme, kaçmayarak mahalle baskısı karşısında ayakta kaldığını göstermektedir: *“Öldürün diye meydan okuyordu Esme. Ben oğlumsuz bir yere gidemem.” (Kemal, 38)* Ölüm gerçekliği karşısında oğlunun yanında olmasının daha ağır basması, Esme'nin oğluna duyduğu yoğun sevgiyi gözler önüne sermektedir.

Ölüm tehditlerine özgüvenli ve kendinden emin tavırlarıyla yanıt veren odak kadın figür ölümünden korkmadığını, oğlundan ayrılmanın ölümünden daha zor olduğunu söylemektedir: *“Öldür,” dedi Esme, ‘zaten öldürmeyip de ne yaptınız bana. Beni her gün her gün öldürüyorsunuz,’ dedi Esme.” (Kemal, 42)* Yaşadığı bunca ölümün ve oğlunun ona düşman olma korkusunun onu her gün öldürdüğünü belirten Esme, sahip olduğu tek varlık olan oğluna sarılarak güçlü bir tavır sergilemiştir.

B. 2. Esmen'in Mağduriyetinin Bireysel Gerçeklik / Koşullarla Bağlantıları

Esmen, belki yaşadığı toplum yapısının kemikleşmiş kurallarını değiştiremeyeceği ve esnetemeyeceğini bildiği için, belki yaşadıkları bedeninde büyük bir yük oluşturduğu için, savaçlı bir kişilikten çok, içine kapanık sessiz bir yapıya sahiptir. Esmen, kadın olmanın ağırbaşlı sınırları ve zorunlu sakinliği içinde, Halil'in katilinin kendisi değil, Abbas olduğunu vurgulamak istese de köylünün kendisine karşı olan duygu ve düşüncelerini değiştirememiştir.

Kendini savunmak için sesini çıkardığı zamanlarda ise, gücü kimseyi ikna etmeye yetmemiştir:

"Sonra kalabalığa dönmüş dimdik 'Ben öldürmedim Halil'i, ben öldürmedim kardeşinizi...' Yerdeki yatan Abbas'ı göstermiş: 'İşte bu öldürdü onu, o da öldü işte,' demişti." (Kemal, 15)

Bir süre sonra Esmen, köy halkına kendini anlatmak, suçsuz olduğunu kanıtlamak için üstün bir çaba göstermemiş, köylüleri ve onların bakış açısını olduğu gibi kabullenmiştir. Toplumsal baskının getirdiği kötü kadın sıfatı altında yaşamaya mahkûm edilen Esmen, bu tepkiyi yıkmak yerine onunla yaşamayı tercih etmiştir. Esmen, toplumdan izole edilmiş ve yalnız bırakılmıştır; ancak oğlu Hasan'a odaklanarak yaşam mücadelesine devam etmiştir.

B. 2. a. Esmen'in Dayanılmaz ve Çeldirici Güzelliği

Esmen'in büyüleyici güzelliği köy halkının diline dolanmıştır. *"Herkes öyle söylüyordu, bu Çukurovanın, belki de dünyanın en güzel kadınıymış anası."* (Kemal, 10) Esmen, yalnızca güzelliğiyle değil, kendi ayakları üzerinde durmasıyla ve güçlü yapısıyla da dikkatleri üzerine çekmektedir. Dul kalmasına rağmen, kendi başına çıkabilen odak figür, Halil'in ailesinden veya uzaklarda yaşayan kendi ailesinden bir destek görmemiş, buna ihtiyaç da duymamıştır:

“Esmeye kocası öldürülür öldürülmez hemen işe koyuldu, işini bir güzel ele aldı. Esmeye okur-yazardı, üstelik de köylerinde ilkokulu bitirmişti. Becerikliliğini hemen gösterdi. Kimseye, amcalara, akrabalara bir gereksinme duymadığını, duymayacağını da hemen gösterdi.” (Kemal, 22)

Esmeye'nin köy halkı tarafından eleştirilmesi ve yargılanmasının önemli nedenlerinden biri de dayanılmaz güzelliği ve kendi ayakları üzerinde duran yapısıyla alışılmış köy kadını profilinden uzak olmasıdır. Esmeye'nin bu aykırılığı dikkatleri üzerine çekmekte ve köylüler tarafından bir tehdit olarak görülmektedir: *“İnsan, bunca güzel olunca, melek soylu, melek yüzlü, melek huylu olunca insanlar onu iflah etmezler Hasaaaaaan, edemezler.” (Kemal, 56)* Köy halkı farklılığı sindirebilecek bir bakış açısına sahip değildir.

Esmeye'nin arkasından konuşulmasının ve bu kadar tepki çekmesinin sebebi olağanüstü güzelliğidir. *“Babanı ana öldürtmüş diyorlar ama inanma, her güzelin arkasından söylenir.” (Kemal, 61)* Büyükana Esmeye'yi öldürtmek için eşkıyalara para harcamış, kendi oğullarını ve torunu Hasan'ı ikna etmeye çalışmıştır fakat Esmeye'nin güzelliği karşısında kayıtsız kalamayan insanlar, bu güzelliğe kıyamamıştır: *“Onu öldürtmek için servet döktüm Hasanım, kimse öldüremiyor. Ananı görünce büyüleniyorlar onlar Hasanım...” (Kemal, 84)* Küçüklükten bu yana kan içici olan dağ eşkıyaları dahi Esmeye'yi görünce donakalmakta ve onu öldürememektedir. *“... çok var bu dağlarda basınca parayı adam öldürecek, amma velakin Esmeye'yi öldürecek yok.” (Kemal, 85)* Esmeye'nin güzelliği başına bunca derdin gelmesinin nedeni olarak gösterilirken, onu öldürmeye çalışan insanlar karşısında da koruma kalkanı işlevindedir.

B. 2. b. Esme'nin Ailesinin Başka Bir Uzamda Olması

Esme'nin de evlenmek zorunda kaldığı Halil'in ailesi kadar güçlü ve kalabalık olmasa da başka bir köyde yaşayan bir ailesi vardır. Anne ve babasının yanında olmayışı odak figürü iyice yalnızlığa, buna ek olarak hakkını savunma konusunda özgüvensizliğe itmiştir. Yapıtta bu gerçeklik arka planda bırakılmış olsa da Esme'nin mağduriyetinin / kıygın olma durumunun boyutlandırılmasında ailesinin yanında olmayışı etkilidir; çünkü Esme'nin yaşadığı birçok olayda sahipsiz olduğu düşüncesi ve güçsüz de olsa bir ebeveyninin yakınında olmamasının verdiği rahatlık, ona yapılan eziyetlerin dozunu arttırmıştır.

B. 2. c. Esme'nin Şefkatli Bir Anne Olması

Yapıt boyunca Esme'ye defalarca ve farklı kişiler tarafından köyü terk etmesi için çağrı yapılmış, kalması durumunda öldürüleceği açıkça belirtilmiştir. Tüm bu tehditlerin ve toplumsal baskının en üst seviyede olduğu yaşam koşullarına rağmen, Esme, oğlundan ayrılma fikrini asla göz önünde bulundurmamış, onunla beraber olmak adına hayatını kaybetmeyi göze aldığını sıklıkla belirtmiştir: *“Hiçbir yere ben oğulsuz gidemem. Ondan ayrılamam.” (...)* *“Ölürsem de oğlumun yanında ölürüm. Oğlum yanımdayken ölürüm daha iyi... Oğlum yanımda yokken yaşamaktansa, oğlum yanımdayken ölmek daha iyi...” (Kemal, 36-37)* Törenin, öldürüleceği gerçeğinin veya toplumsal baskının ağırlığı karşısında, oğluyla yaşama fikrine sıkı sıkıya sarılan Esme, bulunduğu uzamı terk etmemiştir. Verdiği bu karar ona hem başkaları tarafından öldürülebilmenin hem de oğlu Hasan'ın toplumun yönlendirmesinden etkilenmesinin korkusunu yaşatmıştır. Fakat, toplumsal yapının değerlerine teslim olmamış, içinde bulunduğu zor koşullara rağmen, ana şefkati ağır basmış ve oğlunun yanında kalmayı seçmiştir.

C. SONUÇ

Yaşar Kemal'in *Yılanı Öldürseler* adlı romanı, Anadolu köyü uzamında eğitimsizlik, geleneksellik ve bağnazlığın kurbanı olan bireylerin / kadının mağduriyeti ele alınmaktadır. Tezde, odak kadın figürün toplumca dışlanmasında ve tepki almasında etkin rol olan faktörler, toplumsal yapı, eril kültür, töre geleneği, yasal boşluklar ve bireyin kendi gerçekleri olarak sıralanabilir.

Yapıtın toplumsal gerçekçi yanı aracılığıyla, devlet tarafından koyulan yasaların köy uzamında geçerliliğini yitirdiği ve adaletin maddî ya da sosyal açıdan güçlü olan kişilerce sağlandığı, hatta devletin resmî kanallarının kimi zaman bu güç sahibi kişilerle birlikte hareket ettiği gözler önüne serilmiştir. Ülkenin anayasasından bağımsız, köy uzamındaki alışlagelmiş düzeni korumaya ve devam ettirmeye yönelik görünmez kurallar konulduğu, somut olaylarla incelenmiştir.

Anadolu köyündeki eğitim yoksunluğu, Anavarza köyü içindeki bireylerin bir kişinin hortlaması gibi uç yargılara inanması, Esme'nin tüm köyün namusunu kirleten bir kadın olduğu kabulü, annesini dünyalara değişmeyecek kadar seven Hasan'ın dahi, annesini öldürme boyutuna taşınmasına neden olmuş; toplum baskısının, cehaletle birleşiminin ne denli ağır kayıplara neden olacağı vurgulanmıştır.

Olağanüstü güzelliğiyle göz önünde bir figür olan Esme'nin her hareketi köylü için ilgi çekicidir. Bu nedenle içerisinde bulunduğu aşk üçgeni sonucunda gelişen olay örgüsü köy

halkının dilinden uzunca bir süre düşmemiştir. Esmе, hakkında yapılan haksız suçlamalar karşısında kendini kanıtlamak için çabalamak yerine, toplumun ona yaptığı yakıştırmalara ve suçlamalara karşı sessiz kalmıştır. Hem eşsiz güzelliğinin hem de kendini ortamdaki soyutlayıcı güçlü ve farklı kişilik yapısının, kısacası kendi bireysel gerçekliklerinin kurbanı olmuştur.

Kadın olgusunun geri plana atıldığı ve adamlığın, erkekliğin yüceltildiği köy uzamında, Halil gibi güçlü bir karakterin Esmе gibi bir kadının neden olduğu düşünülen bir cinayetle kaybedilmesi, köylü için hazmetmesi zor bir gerçekliktir. Güçsüz olarak yaşaması gerektiğine alışılmış bir kadının, uzamda en çok söz sahibi olan, güçlü, kudretli Halil karakterine üstün gelişi de köy halkınca kabullenilememiştir. Ataerkil toplum yapısının bireylere biçtiği role uymayan ve karşı çıkan kişiler, toplumdan sosyal olarak izole edilmektedir. Yapıtta, Esmе'nin oğlu Hasan'dan başka dayanacağı hiçbir omuz olmamasının sebebi de toplumun ceza mekanizmasının bir sonucudur.

Sonuç olarak, yapıtta kadın görülmez, toplumdaki bazı kalıplaşmış kurullarla mağdur edilmiştir. Esmе ve Hasan'ın hüznü sonu, toplumsal yapının ve baskının gücünü vurgulamakta ve köy uzamının acımasız sosyal sistemini gözler önüne sermektedir. Bu çalışmada, *Yılanı Öldürseler* yapıtında kadının kıygnılığı / mağduriyeti *Esmе* figürü üzerinden verilmiş, neden-sonuç bağlantılarıyla ortaya konmuş ve Türkiye'deki sosyal yapının içinde olumsuz, gerici ve düşük konumda konuşlandırılan kadının deneyimledikleri yansıtılmıştır. Çalışma, kadının tarihsel süreçte Anadolu toprakları içerisindeki yaşantısının, mecbur bırakıldığı mağduriyet sorunsalıyla paralel olarak ne denli zorlu bir yapıya büründürüldüğünü ortaya koyması açısından, yazınsal alana betimsel bir katkı olarak değerlendirilebilir.

D. KAYNAKÇA

1. Kemal, Yaşar. *Yılanı Öldürseler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.
2. TDK Büyük Türkçe Sözlük, 2005
3. Türk Ceza Kanunu. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları, 2016.